

Zsidózás és identitásprobléma a korai erdélyi szombatosoknál (kb. 1588 – 1621)

ÚJLAKI-NAGY RÉKA
ujlakireka@yahoo.com

A szombatos irodalom felfedezése óta (19. sz. közepe) vitatott kérdés az erdélyi szombatosok ('zsidózók') felekezeti és nemzeti identitása. A kérdés körül folyamatos mítoszteremtés zajlott és zajlik. Azt a hiányt, amely a korai szövegekben más protestáns irodalmakkal szemben megmutatkozott – tudniillik a hazára és saját nemzetiségre való reflektálás hiánya – a kutatók jellemzően saját felekezeti és nacionalista elfogultságukból kiindulva értelmezték. Dán Róbert átfogó tanulmányt írt a 'zsidózás', mint fogalom történeti kontextusáról, a kifejezésnek tulajdonított jelentésekről,¹ de sem ő, sem más nem vizsgálta a szövegekhez közelebb hajolva azt, hogy vajon mit gondoltak a szombatosok önmagukról a zsidóság és a kereszténység viszonylatában. Előadásomban ezt a hiányosságot szeretném pótolni. A legkorábról fennmaradt szövegekben próbálok kulcsszavak alapján rátapintani a szombatosok identitásformálódásának jeleire és a zsidóságról alkotott képükre. Bár tisztában vagyok az identitás fogalom kora újkori közösségekre való alkalmazásának nehézségeivel, mégis úgy gondolom, hogy a szombatos szövegek mintegy kikövetelik a kérdéssel való foglalkozást. A más felekezetektől való éles elhatárolódás, a közösen megélt sajátos ünnepek és rítusok (amelyek nagyon markáns identitásjegyeknek számíthattak a korabeli társadalomban) és az idővel szaporodó nehézségek kialakíthattak egy közösségi összetartozás-érzést, amelyet úgy gondolom, bátran nevezhetünk csoportidentitásnak. A közösségben ismételtetett istentiszteleti énekek és imák formálni is igyekeztek a másokról (keresztényekről és zsidókról) és önmagukról alakított képet. Ugyanakkor azonban, azzal együtt, hogy kialakulhatott valamiféle csoportidentitás, a fennmaradt szövegek e körül az identitás körül létező zavarról árulkodnak. Ezen a zavaron elsősorban a kereszténységhez való viszonyulásuk bizonytalanságát, nem teljesen explicit voltát értem, és azt a zsidóság felé irányuló óhajtozást, amely jelzi a valóság és vágyaik közti diszcrepanciát, illetve szégyenletessé, megvetendővé teszi számukra 'pogány eredetüket'. Ez az identitásprobléma egy érdekes folyamat, amely a 19. század második felében kulminálódik a szombatosok zsidóságba való betéréseivel. Az előadás a probléma gyökerére, kezdetére próbál összpontosítani.

¹ Dán Róbert, *"Judaizare" – The career of a term*. In Dán Róbert, Pirnát Antal (szerk.), *Antitrinitarianism in the Second Half of the 16th Century*, Budapest – Leiden, Akadémiai, 1982, 25 – 34. Ugyanezt a témát tárgyalja *Az erdélyi szombatosok és Péchi Simon* című könyvének bevezetőjében, a 11 – 26. oldalakon is (Budapest, Akadémiai, 1987).